Pierre Rousset

Imperialism(er), Ryssland, Kina – ett bidrag till debatten, med fokus på det historiska sammanhanget

(Ur International Viewpoint, 16 januari 2023.)

Vid en första anblick verkar Rysslands och Kinas utveckling under 1900- och 2000-talen vara mycket likartad: från revolution till återintegrering i den kapitalistiska världsmarknaden med risk att (återigen) bli dominerade länder, följt av en återhämtning som leder till att två nya imperialismer bekräftas. Vid närmare betraktande visar sig dessa utvecklingsbanor också vara definitivt specifika i mer än ett avseende.

En jämförelse ”i sitt sammanhang” gör det möjligt att ta upp en rad politiska, begrepps-mässiga och historiska frågor som denna artikel endast skisserar, väl medveten om att alla analyselement som läggs fram här är omtvistade. Dessa ”tankegångar” syftar framför allt till att stimulera debatten om de förändringar som den aktuella omvälvningen i världsläget medför: vad ska behållas, omformuleras, införas, kasseras?

Svaret på dessa frågor beror delvis på den tankeströmning vi tillhör, men vi står alla inför samma nödvändighet: att göra en inventering. Det är både nödvändigt och möjligt med en dialog mellan politiska traditioner. Ett exempel: Maos Kina var, enligt min mening, ett icke-kapitalistiskt övergångssamhälle (vilket inte betyder socialistiskt); för andra var det stats-kapitalism – men inte imperialism. Vi är överens om att det har blivit så och att tidigare meningsskiljaktigheter inte bör hindra oss från att samarbeta för att analysera den kinesiska samhällsbildningen, och gemensamt ta ställning till vad som utgör ett internationalistiskt engagemang i dagens värld. Detsamma gäller ”tredje världs”-strömningar och aktivister eller personer med maoistisk bakgrund för vilka Kina inte längre är rött – såsom Kavita Krishnan i Indien, som bröt med PCML-Liberation (hon var medlem i dess politbyrå).

Detta bidrag är indelat i fem delar:

- En kritisk granskning av det geopolitiska språkbruk som vi har ärvt från den föregående perioden.
- En förnyad granskning av begreppet imperialism.
- En jämförelse mellan Rysslands och Kinas historiska utveckling.
- Ett schema för att tolka raden av revolutioner och kontrarevolutioner i Kina.
- En inblick i de nuvarande ryska och kinesiska regimernas särdrag.

Utan att vara sinolog är jag mer bekant med den ”kinesiska frågan” än den ”ryska frågan”, vilket återspeglas i balansen i detta bidrag – ett bidrag som inte handlar om den nuvarande situationen, utan om dess historiska bakgrund. Genom hela analysen tas vissa teoretiska begrepp till hjälp, såsom särdragen hos ett övergångssamhälle, byråkrati...

En delvis översyn av vårt geopolitiska språkbruk i ljuset av nutiden

Under påverkan av flera kriser fortsätter världsläget att förändras och leder oss in på okänt territorium. Att vi måste se över det ordförråd, de begrepp och de koncept som vi använder är säkerligen inte något som är specifikt för 2000-talet. Det förra århundradet hade sin andel av nyheter och oförutsedda händelser, såsom världskrigen, den revolutionära våg som inleddes i Ryssland och fortsatte i Kina, fascismen och nazismen, den stalinistiska kontrarevolutionen, bildandet av öst- och västblocket, kapitalismens omvandlingar och globaliseringen...

Det som är speciellt med vår samtid är därför varken graden av våld eller det oförutsedda, utan den historiska vändpunkt som orsakats av den kapitalistiska, marknadsmässiga och

finansiella globaliseringen, vilket visar sig i hälsokrisen, klimatförändringarnas brutalitet, den omfattande globala ekologiska och sociala krisen och de specifika former som de mellanimperialistiska konflikterna tar sig idag.

Att klargöra användningen av ett språkbruk som har ärvts från den tidigare perioden kan hjälpa till att ställa grundläggande frågor.

• Begreppet ”nytt kallt krig” är missvisande, eftersom det förra kalla kriget inte var motsättningar mellan imperialistiska makter, och dessutom var det ekonomiska ömsesidiga beroendet på världsmarknaden obetydligt jämfört med idag. Det är oundvikligt att uttrycket ”nytt kallt krig” kommer att flöda i media och den politiska debatten idag, men vi bör inte använda det.

• Begreppet tredje världen är föråldrat, eftersom det definierades i förhållande till de japanska och västerländska imperialistiska blocken å ena sidan och Sovjetblocket å den andra. Det har ofta ersatts av begreppet syd, i motsats till nord. Den engelska formuleringen är mer meningsfull: Global South. Den så kallade tredje världen har alltid varit brokig och samlat mycket olika länder, även om alla var dominerade, men dessa begrepp måste idag omdefinieras tydligt. Representerar G77[1] det ”globala syd”? Är Kina dess representant, som det hävdar? Eller Turkiet, Israel, Saudiarabien, Qatar...

Begreppet halvt industrialiserade länder syftade till att ta hänsyn till vissa av dessa skillnader, men ledde till att en brittisk koloni (Hongkong) och Mexiko, som dessutom var mycket lite industrialiserat vid den tiden, hamnade i samma begreppsmässiga kategori. Begreppet subimperialism hade skapats för att ta hänsyn till maktförhållandena inom tredje världen, såsom Brasiliens ställning i Latinamerika, men det innebar att dessa länder spelade rollen som regional polis och mellanhand i de klassiska imperialismernas (i detta fall USA:s) tjänst. De kan fortfarande spela en sådan roll i dag, men det är uppenbart att var och en av dessa ”bro”-stater, inklusive de ränteberoende oljemonarkierna och Sydafrika, nu är i stånd att spela sina egna kort på den internationella arenan och försvara sina härskande klassers intressen.

Syd finns, men vad är dess geopolitiska gränser och hur kan man bäst benämna den för att klargöra vårt tänkande, men också för att diskutera den på ett begripligt sätt inom den antiimperialistiska rörelsen? I samband med stora internationella konferenser (som COP27) tenderar vissa aktivistkretsar att identifiera sig med block av länder (som G77) genom att begränsa sig till området mellanstatliga relationer, vilket dock måste kombineras med området klassrelationer, som visar att vi inte tillhör samma ”läger”. Jag tenderar nu att föredra de befintliga, enkla och utbredda termerna ”dominerade länder” eller ”beroende länder” framför ”dominerande länder” (ett bredare begrepp än imperialistiska länder). Varför komplicera saker när de kan vara enkla?

En stor kapitalistisk makt är en imperialism

Vi var tvungna att, och måste fortsätta att, analysera omvandlingarna av det ”imperialistiska systemet” (som bidrar till att organisera den globala styrande ordningen) och av imperialismerna i deras mångfald.[2]

I och med Kinas (och, i olika utsträckning, Rysslands) globala expansion har imperialismernas mångfald ökat kvalitativt. Den nyliberala globaliseringen har lett till en omorganisation av det globala maktsystemet: ökat ömsesidigt beroende mellan rivaliserande imperialismer; utvecklingen av ett mäktigt transnationellt kapital; till synes instabila försök att skapa valutor

[1] *G77* (77-gruppen) vid Förenta nationerna är en koalition av så kallade ”utvecklingsländer” som syftar till att stärka sin förhandlingsposition. Koalitionen bildades av 77 länder och omfattar idag majoriteten av FN:s medlemsstater, däribland Kina (men inte Ryssland).

[2] Om imperialismbegreppets historia, se särskilt Bernard Dreano, ”Imperialism and the imperialists”, Les Possibles, nr 34, vinter 2022. Även tillgänglig på ESSF (artikel 65059).

från privata källor; imperialistiska staters partiella avsägelse av suveränt ansvar till förmån för den privata sektorn inom så viktiga områden som krig (privata militärföretag – PMC) eller fastställandet av en folkhälsopolitik (de inkompetenta rådgivarna i McKinseys kabinett som Macron är så förtjust i).

Den plats som tilldelas den privata sektorn går allt längre, vilket framgår av Elon Musks utveckling av Starlink-systemet – dvs. konstellationer av kommunikationssatelliter som kan fungera även när internetterminalerna på marken har gått sönder eller förstörts. Användningen av detta system har gjort det möjligt för ukrainska stridsenheter att samordna sina operationer på marken i realtid. En betydande fördel, men innebär att de arméer som använder det blir beroende av en privat aktör vars intressen inte nödvändigtvis överensstämmer med deras. Var det inte Musk, som har siktet inställt på den kinesiska marknaden, som föreslog att Beijing skulle kunna säkerställa suveräna befogenheter i Taiwan (i fråga om internationell politik, militär etc.), samtidigt som man accepterar att den befintliga politiska och rättsliga ramen bibehålls på ön? Ett ganska dumt förslag, måste man säga, eftersom det motsvarar principen om ”ett land, två system” som fanns i Hongkong innan KKP förkastade den och tog territoriet under sin kontroll, men Xi Jinping måste ha uppskattat det och kanske var detta var avsikten. Musk har tidigare hotat att dra tillbaka sitt system från Ukraina, vilket visar hans makt att utöva utpressning.[3]

Dessa förändringar är sådana att man förmodligen kan dra slutsatsen att den ”klassiska” imperialismen inte längre existerar. Man skulle kunna tro att detta åtminstone fortfarande gäller för USA, men utöver dess relativa nedgång är förändringarna i den internationella omgivning där landet verkar sådana – och den inhemska regeringskrisen som undergräver det så djup – att det inte kommer att klara sig helskinnat. Tack vare valet av Joe Biden har USA, som fortfarande är skakat av krisen i Ukraina, politiskt sett kunnat återta initiativet i Europa och i den indo-pacifiska regionen, men vi ser hur processen för en teknisk och ekonomisk ”separering” mellan Kina och USA stöter på många motsättningar.

Oavsett vilka uppdateringar som behövs, är imperialismbegreppet något som måste bevaras och försvaras med näbbar och klor. Om dess användning i tid (tsarimperialismen, en formulering som bland andra Lenin använde) och rum måste preciseras (när det gäller kvalificeringen av regionala makters *politik*), finns det åtminstone en sak som är uppenbar: varje stor kapitalistisk makt är imperialistisk. Den försvarar av nödvändighet sina investeringar, sitt inflytande och sin militära närvaro, vilket är vad Kina och Ryssland gör, och inte bara USA.

Invasionen av Ukraina och den särskilt ”smutsiga” typ av krig som Putins Ryssland för visar hur långt Moskva är berett att gå för att göra detta. Burmas folk måste möta den härskande militärjuntans förödande våld utan att få någon betydande hjälp från västländerna. Detta hindrar inte Beijing från att stödja juntan, investera och bygga en hamn i just den region där folkmordet på rohingyerna ägde rum. Liksom Ryssland är Kina en av den mordiska burmesiska regimens viktigaste understödjare, och de ekonomiska och geostrategiska banden fortsätter att stärkas, som nyligen inom området för sjöfartsförbindelser.[4] Xi Jinping har inga problem med att smutsa ner sina händer i blod, och det finns inget välvilligt med den kinesiska imperialismen. Dessa uppenbara fakta ifrågasätts dock eller relativiseras på ett otillbörligt sätt av en rad mer eller mindre ”lägerorienterade” strömningar inom vänstern.

---

[3] Starlink har också många civila tillämpningar, vilket medför andra problem. Observera att det verkar ha sina svaga punkter, eftersom krypteringen är otillräcklig. Se särskilt Elise Vincent, Alexandre Piquard , Cédric Pietralunga , ”Hur Starlinks och Elon Musks satellitkonstellationer förändrar kriget”, *Le Monde*, 15 december 2022.

[4] ”Kina öppnar ny sjöfartsrutt till Myanmar från Sydkinesiska havet”, The Irrawaddy, 2 november 2022. Även tillgänglig på ESSF (artikel 64596).

Vi är direkt berörda, med tanke på den plats som Jean-Luc Mélenchon intar i Frankrike – Mélenchon som dessutom är vår enda internationellt kända person inom vänstern utanför begränsade kretsar. Han prisar Frankrikes stormaktsstatus, särskilt tack vare dess besittningar i alla hav, och förnekar att den franska staten är imperialistisk i sig, även om Emmanuel Macrons politik på många håll är förkastlig. När han ser sig själv som president och överbefälhavare återknyter han till sin inriktning under Mitterrand och sin ansvarsfulla inställning till regeringen (under Lionel Jospin 2000–2002) – han åtar sig att stärka denna status som stormakt.

Claudio Katz, en argentinsk ekonom med stort inflytande inom vänstern, hade stora svårigheter att erkänna förekomsten av nya imperialismer, men eftersom fakta är envisa hävdar han nu att USA är den enda ”hegemoniska imperialismen” (och därmed den enda som förtjänar att bekämpas?).[5] Putins Ryssland har inte medel för globala hegemoniska ambitioner, men gör allt för att införa sitt herravälde i sin inflytandesfär i Östeuropa och Medelhavsområdet. Det är redan betydande, särskilt för de människor som betalar ett högt pris för dess interventionism. När det gäller det kinesiska ledarskapet visar det globala hegemoniska ambitioner i sådan utsträckning att konflikten mellan den uppåtsträvande makten (Kina) och den etablerade makten (USA) har blivit en av de ”strukturerande” faktorerna i världsläget.

Slutligen skiljer vissa människor mellan analysen av de kinesiska eller ryska regimerna (vars auktoritära, till och med diktatoriska karaktär de kan erkänna) och bedömningen av deras internationella roll, som anses vara progressiv eftersom den inte har sina rötter i ett kolonialt förflutet och erbjuder de dominerade länderna ett alternativ till de imperialistiska makter som historiskt sett har dominerat dem. Tyvärr kan man inte skilja mellan de två handlingsområdena för en stat vars politik utgår från samma synsätt, som har formats av dess klasskaraktär, karaktären på dess resurser och medel, maktstrukturens särskilda sammansättning... Ryssland och Kina har den första av de tre faktorer som nämns här gemensam (det kan finnas andra), men inte de två följande.

Vad finns det gemensamt (eller inte) mellan Rysslands och Kinas historiska utveckling

De ryska och kinesiska revolutionernas historiska utveckling väcker gemensamma teoretiska frågor: villkoren för det initiala brytandet med den dominerande världsordningen, karaktären på det samhälle som uppstod efter revolutionen, orsakerna till att de hamnade i kris, villkoren för deras återintegrering i den kapitalistiska världsordningen och sedan deras återuppkomst som nya imperialistiska makter. För att kunna dra nytta av jämförande analyser måste vi börja med att ta hänsyn till vad dessa två länder har gemensamt och vad som skiljer dem åt.

Geografi

Ryssland och Kina har gemensamt att de är de två största länderna i Eurasien, vilket innebär att utvecklingen av relationerna mellan dem har stora återverkningar på hela kontinenten. De har också en lång gemensam gräns, som är en källa till samarbete, spänningar och konflikter. De skiljer sig dock åt i fråga om sin geopolitiska tyngdpunkt och sitt privilegierade inflytandeområde: de tittar inte åt samma håll.

Historiskt sett var det tsaristiska imperiet en europeisk makt med Sibirien som sitt enorma inlandsområde. Före första världskriget och revolutionen 1917 spelade det en viktig roll för att dra om gränser och inflytandesfärer (tänk på Napoleonkrigen...). Dess närliggande inflytandesfär omfattar idag en stor del av Asien (från Centralasien till nordöstra Stilla havet). Bortom kontinentens gränser riktas blicken naturligt norrut, mot Arktis. Men i och med den

[5] Se Michael Pröbstings polemik mot Katz’ uppfattning i ”Imperie-ism” vs en marxistisk analys av imperialismen. Se även lästipsen allra sist nedan. – Ö. anm.

globala uppvärmningen håller denna polarregion på att få en allt större betydelse: kapplöpningen om kontrollen över de sjövägar som frigörs när packisen drar sig tillbaka och utnyttjandet av de ekonomiska resurserna är i full gång,[6] samtidigt som de geostrategiska konflikterna i regionen intensifieras.[7]

Kina är en asiatisk stormakt vars inflytandesfär sträcker sig från Centralasien till Nordostasien. I dag har Kina (ännu) möjlighet att göra massiva investeringar över hela världen och har inte tvekat att göra detta i Arktis, men dess geopolitiska blick är framför allt riktad mot den indo-pacifiska regionen, där landet både kan dra nytta av sitt geografiska läge och projicera sig, även militärt.

De två stormakterna konkurrerar också längs sina kontinentala gränser. Beijing utökar sitt inflytande i Centralasien, som Moskva betraktar som en del av sitt imperiearv. Kinas ökande styrka gör det möjligt för länderna i denna region att minska sitt beroende av Ryssland och bredda sina geostrategiska alternativ. Detta är idag fallet i Kazakstan, ett mycket viktigt land på grund av sitt läge (en geografisk korsväg) och sina resurser (järn, mangan, kol, olja, uran, kalium etc.), vilket Putins närstående fördömer i termer som påminner om prejudikatet Ukraina.[8]

Det stalinistiska Ryssland (som Putin identifierar sig med, liksom med Katarina II) erkände aldrig det maoistiska Kina som sin jämlike, varken före 1949 eller efter. I Moskvas ögon måste landet vara en satellitstat – vilket KKP inte kunde acceptera. Det visar sig att denna historiska, väldokumenterade konflikt skulle förklara varför de kinesiska och ryska översättningarna av den berömda deklarationen om ”gränslös vänskap” som publicerades strax före invasionen av Ukraina skiljer sig åt på ett ord: ”vänskap” på ryska, ”gemytlighet” på kinesiska, och att samma sak gällde i två tidigare fördrag (från 1950 och 2001). Förklaring: Föreningen för kinesisk-sovjetisk vänskap, som grundades 1945, fungerade som ett propagandaorgan som prisade den ryska storebroderns överlägsenhet,[9] till de kinesiska ledarnas missnöje. Detta är inte det enda fallet där diplomatiska texter skiljer sig åt i sina officiella översättningar, och dessa ”nyanser” är ofta avslöjande.

Idag bevittnar vi en omvänd maktbalans, där Kinas makt vida överstiger Rysslands, men Vladimir Putin kan inte erkänna detta.

Ojämn och sammansatt utveckling

I början av 1900-talet präglades det ryska och kinesiska samhället av vad som kallas ”ojämn och sammansatt utveckling”: industrialiserade områden, ibland med stark koncentration av arbetare, lockade arbetskraft från en vidsträckt landsbygd som var föga ”moderniserad”. I dessa två länder var den kommunistiska rörelsen först inriktad på proletariatet (och intelligentsian), men tog sedan mer eller mindre snabbt upp frågan om vilken roll bönderna kunde spela i revolutionen. Det minsta man kan säga är att svaret på denna fråga har debatterats.[10] Ändå var det en viktig fråga. Observera att vi bör tala om bondefrågor (i plural), eftersom den

---

[6] Emmanuel Grynszpan, ”Ryssland utplacerar styrkor i Arktis”, Le Temps, 31 mars 2017. Även tillgänglig på ESSF (artikel 40684), som förutspår en ny ekologisk och humanitär katastrof (för ursprungsbefolkningarna).

[7] AFP, ”Washington vill motverka Beijings och Moskvas aggressiva hållning i Arktis”, *Le Courrier International*, 6 maj 2019.
Även tillgänglig på ESSF (artikel 48898), ”Geopolitik: Washington vill motverka Beijings ’aggressiva attityd’”.

[8] Anna Matvejeva, ”Kriget i Ukraina: Ryssland skadar bara sig själv med sin upphetsande retorik om Kazakstan”, The Conversation, 19 december 2022.
Tillgänglig på ESSF (artikel 65079), ”Ukraina-kriget: Ryssland skadar bara sig själv med sin uppviglande retorik”.

[9] Ariel Shangguan, ”Kinas och Rysslands ojämlika relation kan förklaras med ett ord”, The Conversation, 13 december 2002. Tillgänglig på ESSF (artikel 65028).

[10] Pierre Rousset, ”Bönderna sett från vänster”, ESSF (artikel 31088), 18 januari 2013.

kinesiska landsbygden skilde sig så mycket från sin ryska motsvarighet (och markägande-strukturen i Kina skilde sig från söder till nordost).[11]

Våra politiska kretsar har i allmänhet ”läst” den ryska revolutionen för att hitta lärdomar som kan tillämpas årtionden senare i Västeuropa, med risk för att inte längre ta hänsyn till sammanhanget (första världskriget) och den ryska samhällsbildningens speciella drag, som ändå utgör grunden för teorin om permanent revolution. Denna ojämlika och sammansatta samhällsbildning gör att tsarväldet står närmare det moderna Kina, bortom de uppenbara skillnaderna. Ur denna synvinkel inledde den ryska revolutionen den cykel av revolutioner i den ovan nämnda tredje världen, en cykel som den kinesiska revolutionen förlängde kraftfullt.[12]

Att teorin om den permanenta revolutionen var så effektiv för att analysera de ryska och kinesiska revolutionära processerna visar att de hade mer gemensamt än vad som vanligtvis erkänns.

Lång historia

Rysslands och Kinas långa historier skiljer sig radikalt åt, vilket har djupgående politiska och kulturella konsekvenser.

Asiatisk produktionssätt. Dessa länder tillhör i själva verket två olika historiska utvecklingsvägar. Den första passar, om än på ett mycket speciellt sätt, in i den europeiska traditionen, med en lång övergång från feodalism till kapitalism. I den andra efterträddes en form av feodalism under cirka två årtusenden av det kejserliga Kina. I en flerlinjär historiesyn som jag finner inspirerande har denna period sitt ursprung i ett asiatisk produktionssätt där en centraliserad statsbyråkrati särskilt (men inte enbart) grundar sin legitimitet på att genomföra stora byggnadsverk (däribland de bevattningssystem som är nödvändiga för de kinesiska risodlingarna). Kina är kanske ett av de icke-västerländska länder där städernas bourgeoisie var mest utvecklad, men den imperialistiska makten höll den under kontroll.

Kinas kommunistiska parti håller än idag fast vid den stalinistiska ortodoxin, en universell unilineär historiesyn med fem stadier (från den primitiva kommunismen till socialismen). Vissa av Marx’ texter har visserligen en stark unilineär ton, men i förarbetena till *Kapitalet* (*Grundrisse*)[13] och i sin brevväxling tog han uttryckligen bort all tvetydighet: detta historiska perspektiv gäller Europa, inte hela världen! Publiceringen och översättningen av dessa texter av Marx och Engels på 1950-talet öppnade en bred debatt om det asiatiska produktionssättet.[14]

Denna referensram är uppenbarligen kontroversiell, men den är produktiv:

Den gör det möjligt att inte närma sig Kinas historia i termer av eftersläpning eller sen utveckling, när landet i själva verket var avancerat på flera områden (uppfinningar, stadsutveckling osv.)

---

[11] Detta ställde naturligtvis till med svåra problem för KKP:s kadrer, som var tvungna att anpassa jordbruksreformens nationella inriktning till de lokala förhållandena. Se William H. Hinton, *Fanshen*, Terre Humaine-samlingen, Plomb: Paris, 1971 (originalutgåva på engelska (1966). Nyutgåva i pocket (2000)).

[12] Sociologen Teodor Shanin har specialiserat sig på bönder, och förnyade vårt sätt att se på Ryssland. Se särskilt de två banden av hans verk *The Roots of Otherness: Russia’s turn of the Century: Russia as a “Developing Society”* (Macmillan 1985) och *Russia 1905-07, Revolution as a Moment of Truth* (Macmillan 1986).

[13] Kevin B. Anderson, ”From the *Grundrisse* to *Capital*: Multilinear Themes”, *Marx at the Margins*, University of Chicago Press: Chicago och London, 2010.

[14] För en presentation av denna debatt och ett resonemang som jag hämtar inspiration från, se Ernest Mandel, ”Det ‘asiatiska produktionssättet’ och de historiska förutsättningarna för kapitalets uppsving”, i Marx ekonomiska tänkande, på marxistarkiv.se, s 46 ff.

Det hjälper oss att förstå hur den långa historien påverkar det moderna och samtida tänkandet. Även om den maoistiska byråkratin uppenbarligen inte var en sociologisk fortsättning på den kejserliga byråkratin, kunde den tillfälligt hämta en viss legitimitet från dess tidigare roll. Statens makt var sedan länge central, och att erövra den var verkligen värt ett ”mandat från himlen” – det behövdes ingen dynastisk kontinuitet (våra kungligheters ”blå blod”). Erfarenheterna av folkliga och revolutionära kamper var också rika och gamla, ända sedan Taiping-upproret, som ofta betraktas som 1800-talets största sociala rörelse.

Taiping-upproret började i söder och spred sig till centrala Kina mellan 1851 och 1864. Qingdynastin behövde nästan femton år för att besegra det, till priset av ett skoningslöst inbördeskrig. Det ”himmelska riket av stor fred” (kort sagt Taiping), vars grundare, Hong Xiuquan, ”Messias”, kallade sig själv Jesus Kristus yngre bror (han hade läst broschyrer som delats ut av missionärer), genomförde en jordbruksreform åtföljd av radikala sociala åtgärder, såsom avskaffandet av polygami och sedvänjan att binda kvinnors fötter; jämställdhet mellan könen (i kombination med en strikt åtskillnad mellan män och kvinnor); förbud mot arrangerade äktenskap, spel, slaveri, tortyr, prostitution; privat markägande avskaffades; mat, kläder och andra vanliga konsumtionsvaror samlades i offentliga lager; opium, tobak och alkohol förbjöds också.[15]

Kina har också genomgått en av 1900-talets största revolutioner och har därmed en historia som gör landet till en nation med en stark politisk kultur.

Marxismen internationaliseras. Denna referensram hjälper också till att inte betrakta väst-marxismen[16] som normen, med argumentet att den föddes i väst, kapitalismens vagga. Marxismen internationaliserades, vilket innebar att den slog rot i icke-europeiska sociala och kulturella verkligheter, vilket inte nödvändigtvis var möjligt överallt, men det var det i Kina. Vi kan också säga att denna internationaliseringsprocess började i Ryssland, i östra Europa, som vi ser med Trotskij (hans teori om den permanenta revolutionen) och Lenin (även om han länge vägrade att erkänna sin egen originalitet).

Marxismens förankring i icke-europeiska länder måste ses som ett berikande, eftersom den därigenom blir universell samtidigt som den får ett regionalt och nationellt innehåll. Den kinesiska marxismen är lika pluralistisk som den europeiska, men i sin mångfald uttrycker den särdrag. Den är inte en kopia. Det är denna fråga som Nguyen Khac Vien, direktör för vietnamesiska studier, redan för länge sedan tog upp när det gäller Vietnam.[17]

Rysk-japanska kriget och de geopolitiska omvälvningarna i Öst, förspel till världskrigen

Rysk-japanska kriget (februari 1904–september 1905) var en viktig händelse på många områden, från militärhistoria till att omforma relationerna mellan imperialistmakterna. Konsekvenserna var djupgående i det ryska imperiet (det hade mycket att göra med 1905 års revolution...) och i världen. Det var en verklig geopolitisk omvälvning: för första gången besegrades en europeisk stormakt – och det grundligt – av en asiatisk armé.[18] Ändå nämns det

[15] Svenska Wikipedia: Taipinguppror et.
[16] Jag menar formuleringen västerländsk marxism i allmän bemärkelse, även om den också används i en mycket mer begränsad bemärkelse.
[17] Nguyen Khac Vien, ”Confucianism and Marxism in Vietnam”, *La Pensée*, nr 105, oktober 1962.
[18] Gerhard Krebs, 19 maj 2012, ”World War Zero? Re-assessing the Global Impact of the Russo-Japanese War 1904-05”, The Asia-Pacific Journal, vol. 10, nr 21, nr 2.
Tillgänglig på ESSF (artikel 65055).

sällan i Frankrike.[19] I så hög grad att det är nödvändigt att beskriva händelseförloppet för en fransk läsekrets.

Förutsättningarna. Efter Tokyos seger över Kina 1895 oroade sig de stora europeiska makterna för Japans expansion,[20] och Ryssland beslutade att befästa sina positioner i Fjärran Östern. År 1898 erövrade man Liaodonghalvön, hamnen i Dairen och Port Arthur i Manchuriet. Inför dessa framsteg ställde Japan 1904 ett slags ultimatum till Moskva, utan resultat.

Erövringen av Port Arthur. På kvällen den 8 februari 1904 sänkte en japansk eskader tre ryska fartyg som låg för ankar utanför Port Arthur. Som herre över haven förklarade Tokyo krig mot Ryssland den 10 februari och skickade fyra armékårer till kontinenten. Till sjöfartsblockaden kom belägringen av Port Arthur, som föll den 2 januari 1905, medan tre av armékårerna marscherade i riktning mot Liaoyang, dit de ryska styrkorna hade dragit sig tillbaka. Regnperioden ledde till att operationerna avbröts, medan japanerna förstärkte sitt herravälde till havs genom att den 14 augusti förstöra den ryska eskadern i Vladivostok. I slutet av augusti återupptogs slaget vid Liaoyang, där 140 000 ryssar ställdes mot 160 000 japaner. Ryssarna tvingades retirera i riktning mot Mukden, där de befäste sig.

Slaget vid Mukden. Slaget vid Mukden inleddes den 20 februari. Den ryska fronten förstärktes avsevärt tack vare Transsibiriska järnvägen. Den sträckte sig över 80 km på båda sidor om järnvägen i Mukden och bestod av en trippel skyttegravslinje som förband ett tjugotal redutter och fem fort. 300 000 ryska soldater stöddes av tusen kanoner. På motsatt sida hade japanerna ungefär lika stora styrkor. Under femton dagars strider som orsakade betydande förluster på båda sidor uppnåddes inget avgörande resultat. Å andra sidan tvingade de avlägsna japanska omringningsmanövrerna ryssarna att överge sina försvarspositioner, evakuera Mukden den 9 mars och inleda en lång reträtt på 100 km norrut, vilket beseglade den japanska segern. Förlusterna var mycket stora på båda sidor (96 000 ryssar, varav 20 000 tillfångatagna, och 70 000 japaner).

Det ryska nederlaget var fullbordat. Någon tid senare slutade även kriget till sjöss i katastrof för ryssarna. Under vintern 1904–1905 hade amiralitetet beslutat att skicka sin Östersjöflotta till Fjärran Östern. Det tog åtta månader att nå Fjärran Östern. Vid ankomsten till Koreasundet förstördes den ryska eskadern (12 slagskepp, 8 kryssare, 9 torpedbåtar) inom synhåll från ön Tsushima den 27 och 28 maj 1905 av den japanska flottan, som bestod av 12 slagskepp, 16 kryssare och 65 torpedbåtar.

Portsmouthfördraget. I denna kritiska situation beslutade ryssarna att förhandla. Tack vare medling från Storbritannien, Frankrike och USA:s president Theodore Roosevelt uppnåddes en vapenvila, som föregick fredsfördraget som undertecknades den 5 september 1905 i Portsmouth. Ryssland erkände Japans protektorat över Korea, avträdde Port Arthur, Dairen och sina rättigheter över Liaodong-territoriet, den sydmanchuriska järnvägen samt den del av ön Sachalin som ligger söder om 50:e breddgraden. Ur militär synpunkt gav detta krig, som var det första där maskingevär och snabbskjutande kanoner användes i stor skala, eldgivning en avgörande betydelse, vilket skulle bekräftas av skyttegravarna 1914–1918. På det politiska området innebar Portsmouthfördraget ett abrupt stopp för Rysslands expansion österut och vittnade på internationell nivå om Japans framträdande som stormakt.

Kina och, naturligtvis, Korea var bland de stora förlorarna i Portsmouthfördraget. Tokyos undertecknande av det ledde dock till en politisk kris i Japan, eftersom det innehöll komp-

[19] En blindhet som Pierre Grosser bekämpar, *Världshistorien skapas i Asien. En annan vision av 1900-talet* Odile Jacob: Paris 2017.

[20] Larousse Encyclopedia ger en bra sammanfattning av detta krig, som jag här stöder mig på. [Se även en för svenskspråkiga läsare mer lättillgänglig historik, i svenska Wikipedia: Rysk–japanska kriget – Ö anm]

romisser som USA hade påtvingat Japan avseende ön Sachalin (som man förväntade sig få fullt övertagande av) och finansiell kompensation.

Det rysk-japanska krigets betydelse

Med tanke på de mobiliserade truppernas storlek, skyttegravskriget och befästningarna, den omfattande användningen av kulsprutor och snabbskjutande kanoner samt soldaternas enorma uppoffringar, så förebådade kriget skyttegravarna 1914–1918 och gick till militärhistoriens annaler.[21] Det visar hur första världskriget tog form i öst och inte bara i väst. Ryssland förlorade större delen av sina militära resurser, som det hastigt måste återuppbygga, och förlorade initiativet i den mellanimperialistiska kampen om kontrollen över Asien, där alla stormakter var inblandade. Från 1909 försökte Ryssland återta kontrollen, men utan framgång i Nordostasien. Å andra sidan kom dess ”återkomst” att komplicera de turer mellan allianserna som var upptakten till första världskriget.

Världsdelarna delades upp i Asien-Stillahavsregionen med USA:s och Japans ökande styrka (som mätte sig med varandra). Den rysk-japanska konflikten inledde därmed den cykel av världskrig som pågick fram till 1945 (och något längre i vissa regioner).

För att förstå den genklang som det rysk-japanska kriget fick i progressiva kretsar vid den tiden[22] måste man ta hänsyn till att det inte uppfattades som en mellanimperialistisk konflikt, utan som en seger för en borgerlig konstitutionell monarki över en av de värsta diktatoriska regimerna.

Japan hade en konstitution, ett valt parlament, flera politiska partier, en laglig opposition, större pressfrihet och en mer utbildad befolkning. Före 1906 var Ryssland det enda europeiska landet utan konstitution. Lenin hyllade därför Tokyos seger som ett motstånd mot det ryska koloniala projektet:

”Kriget mellan ett avancerat land och ett efterblivet land spelade återigen, som så ofta i historien, en stor revolutionär roll... som den japanska bourgeoisien genomför genom sin förkrossande seger över det tsaristiska enväldet”. Trots den organiserade arbetarrörelsens svaghet, gynnade kriget uppkomsten av en revolutionär kris i Ryssland självt, och underströk därmed ”den stora revolutionära roll som det historiska kriget spelar, i vilket den ryska arbetaren är en ofrivillig deltagare”.[23]

Den japanska segern stärkte de rörelser som kämpade för att införa en konstitutionell ordning i andra länder, som Iran och Kina. Överhuvudtaget undergrävde den japanska segern västvärldens anspråk på den vita rasens och dess civilisations överlägsenhet, och den stärkte det antikoloniala motståndet, en panislamisk referenspunkt (Turkiet), panasiatismen... och fick en stark efterklang i de koloniala och halvkoloniala länderna.

Revolutioner, kontrarevolutioner, beroende och ett återupplivande av imperialismen

Oavsett sina skillnader ställer de ryska och kinesiska revolutionära processerna frågan om en dubbel brytning: med den dominerande världsordningen och med den borgerliga ordningen. Visst var Ryssland en stormakt, medan Kina koloniserades av konkurrerande imperialistiska

---

[21] Bruno Birolli, ”Russo-Japanese War, Port Arthur, the mother of all the battles of the twentieth century”, Asialyst, 3 oktober 2020.
Tillgänglig på ESSF (artikel 65089), ”Rysk-japanska kriget: Port Arthur, moder till alla 1900-talets slag”.
[22] Jean-Raphaël Chaponnière, ”Chockvågen efter slaget vid Tsushima 1905”, Asialyst, 21 juli 2017.
Tillgänglig på ESSF (artikel 65091).
[23] Lenin, V I Lenin: Port Arthurs fall (på marxistarkivet). Se även Bilagan nedan.

makter. Det förefaller mig dock som om Ryssland, efter nederlaget i första världskriget, var på väg att bli ett beroende land, särskilt eftersom det också hotades i östra Sibirien.

Revolutionernas förlopp 1917 och 1949 är olika i de båda fallen.[24] I Ryssland finns en nära dialektik mellan soldatuppror, bondeuppror, kvinnodemonstrationer, nationella rörelser inom imperiet och proletära mobiliseringar – som gav upphov till arbetare-, bonde- och soldatsovjeter (råd); inbördeskriget följde på maktövertagandet. I Kina bröts en liknande dialektik (en ytterligare militär offensiv för att bryta krigsherrarnas makt) av en rad nederlag som började 1927 (och för vilka den stalinistiska fraktionen i Moskva bär ett stort ansvar). Den kommunistiska rörelsen försvagades avsevärt i stadscentrumen och tvingades till största delen dra sig tillbaka till landsbygden. Inbördeskriget föregick maktövertagandet med två decennier.

I båda fallen resulterade dock revolutionen, enligt vår analys, i övergångssamhällen. Vad betyder det? Den revolutionära omstörtningen av den tidigare ordningen inledde en process av radikal omvandling av samhällsordningen, som tog sig uttryck i en tydligt synlig förändring av klassförhållandena, men omvandlingen av de sociala relationerna som helhet tar tid – särskilt i gigantiska länder med en övervägande lantlig befolkning. Samhället var inte längre kapitalistiskt, men det var ännu inte socialistiskt – och det socialistiska utfallet är inte garanterat på förhand, långt därifrån (det är därför det är bättre att inte tala om övergångssamhällen *till socialism*).

Framtiden kommer att avgöras av kamp. Det finns inget dominerande, etablerat produktionssätt som reproducerar sig själv ”naturligt”. I det senare fallet finns det ”överensstämmande” relationer mellan den härskande klassens natur, staten, den dominerande ideologin, sociala underordningsförhållanden... som subversiva motströmmar har mycket svårt att rubba. I fallet med ett övergångssamhälle måste vi tvärtom tänka i termer av ”disharmoni”, eftersom omvandlingen av samhällsformationen sker i olika takt. Vi har inte i tillräcklig utsträckning skapat en specifik gemensam begreppsbildning som hjälper till att analysera och diskutera dessa revolutionära erfarenheter.

Vi har dock gjort det när det gäller en viktig fråga: byråkratiseringsprocessen, nämligen kristalliseringen av en ny social elit som blir medveten om sina kollektiva intressen, beter sig som en dominerande ”kast” och hävdar sin makt över samhället. Farorna med byråkratisering hade tidigare delvis analyserats med avseende på integrationen av politiska apparater eller fackföreningsapparater i den borgerliga ordningen, även om farans omfattning inte blev uppenbar förrän 1914, när alla socialdemokratiska partier röstade för krigskrediter, anslöt sig till den nationella enheten och förkastade den så högt prisade internationalismen. Men detta var första gången som byråkratiseringen uppstod i ett övergångssamhälle ”efter maktövertagandet”.

Revolutionen spred sig inte snabbt till andra länder och ställdes istället inför två fiender, en omedelbar (den imperialistiska och borgerliga kontrarevolutionen) och en annan, mer försåtlig och dold, som uppstod inom den nya regimen. För att illustrera problemet kan man ta exemplet när Stalin vände sig mot kulakerna (rika bönder) och införde tvångskollektivisering. Den ryska vänsteroppositionen trodde inledningsvis att den stalinistiska regimen tog en ”vänster”sväng. Maoisterna (med några undantag?) har fördömt byråkratiskt beteende och apparater, men har inte analyserat byråkratiseringens sociala särdrag. Jag ska våga mig på en djärv hypotes. Efter utbrottet av Koreakriget (1950–1953) ledde Mao Zedong en våldsam kampanj mot ”kontrarevolutionärer”. Oberoende kommunister (inklusive trotskisterna) blev

[24] Jag tog upp denna fråga i en tidigare artikel som också diskuterar dess politiska och historiska sammanhang. Pierre Rousset, ”En tillbakablick på den internationella maoistiska rörelsen under 1900-talet och det ambivalenta arvet efter den kinesiska revolutionen”, ESSF (artikel 42406).

offer för denna kampanj, men de gamla dominerande klasserna upplöstes: bourgeoisien i städerna och den lantliga adeln. Den maoistiska regimens auktoritära karaktär förstärktes.

Den interna risken för en borgerlig kontrarevolution hade blivit obefintlig, men å andra sidan inleddes en process av byråkratisk kontrarevolution. I min analys slutar den 1969, i kaoset under kulturrevolutionen, när Mao uppmanar armén att undertrycka all opposition, inklusive sina egna anhängare. Mot bakgrund av den tidens omständigheter skapade den byråkratiska kontrarevolutionen förutsättningar för en borgerlig kontrarevolution, som segrade under åren 1980–1990, med en vändpunkt i krossandet av hela landets rörelse den 4 juni 1989 (”massakern på Himmelska fridens torg”, en felaktig benämning, men som har slagit rot).

Sammanfattningsvis bör vi fästa stor vikt vid begreppet byråkratisk kontrarevolution och analysen av dess särdrag (byråkratiseringsprocessen). Det är fortfarande avgörande för förståelsen av 1900-talet, den samtida ryska och kinesiska historien, samt för definitionen av våra uppgifter under kampen mot det byråkratiska fenomenet i dess olika former: att stärka de exploaterade och förtrycktas självorganisering.

För att kunna föra denna kamp är det uppenbarligen nödvändigt att undvika att använda ordet ”kommunistisk” för att beteckna regimer som påstår sig vara det men inte är det. Vi kommer självklart inte att käbbla om egennamn genom att sätta citattecken runt adjektiven ”kommunistisk” (som i KKP) eller ”folkkommunistisk” (som i Kina). Ordet kommunist är dock i den förhärskande diskussionen tömt på allt innehåll. Kina kan till exempel erkännas som kapitalistiskt och betecknas som kommunistiskt i samma mening, vilket är en magnifik självmotsägelse. Vi måste försöka vara specifika beroende på land och period. Ordet stalinist måste användas, men med en precisering av hur det används.

”Stalinistisk” är vår syntetiska karakterisering av den regim som upprättades av Stalin. Utöver det måste den specificeras. Adjektivet ”stalinistisk” kan hänföras till en regims ideologi, en rörelse, en teoretikers tankar... Men vi måste vara försiktiga: en ideologi, en tanke har alltid flera källor, och stalinismen skulle bara vara en beståndsdel. Det kan också definiera ett partis eller en stats (satelliternas) organiska underordning under Moskva – nämligen underordningen under den sovjetiska byråkratin, dess internationella intressen och dess diplomati. Denna definition förefaller mig särskilt användbar, eftersom den gör det möjligt att undvika att lägga partier som har fortsatt att följa order, inklusive ledande kontrarevolutioner, i samma begreppsmässiga fack som partier som har lett revolutioner som brutit med Jalta-ordningen (som KKP eller, i Vietnam, CPV). Detta öppnar upp ett helt fält för konkreta analyser av de rörelser som har uppstått ur Tredje internationalen i alla dess former. Det är fortfarande ett pågående arbete i stor skala.

Några särdrag hos de kinesiska och ryska regimerna

För att kunna etablera sig har den kinesiska imperialismen haft många fler fördelar än sin ryska motsvarighet, till att börja med den centrala plats den, med USA:s välsignelse, har kommit att inta i den kapitalistiska globaliseringen. Xi Jinping tillskrivs ofta Kinas internationella uppgång, men han har gynnats av kontinuiteten i en politik för att införlivas i världsmarknaden som inleddes av Deng Xiaoping efter hans återkomst till makten och som har förts vidare av hans efterträdare: Jiang Zemin och Hu Jintao. Allt detta skedde inte utan fraktionsstrider, men i Ryssland blev övergången mycket mer kaotisk och baserad på en mer utsatt ekonomi.[25]

I båda fallen har makten centraliserats till förmån för Xi Jinping, en man från apparaten, från den politisk-administrativa eliten, och Vladimir Putin, som ledde FSB, den federala säkerhets-

[25] Ilja Budrajtskis januari 2016, ”Ryssland i kris: ett oljeimperiums dödskamp”, ESSF (artikel 37074).

tjänsten, arvtagare till KGB. I Kina är makten koncentrerad till politbyråns ständiga utskott (som helt kontrolleras av Xis klick). I Ryssland har FSB fått sina befogenheter avsevärt stärkta på olika områden (inklusive ekonomin): regimen domineras av eliter från säkerhetstjänsten som nu innehar de viktigaste posterna i systemet.[26]

De ryska och kinesiska regimerna sammanstrålar i sin etnonationalism, och debatten om deras politiska karaktär fortsätter. För att genomföra detta måste både likheter och kontraster beaktas. Ett annat enormt arbete som pågår.

Ännu mer än Putins Ryssland verkar den kinesiska regimen befinna sig vid ett vägskäl. Krisen som uppstod efter branden på Foxconn-fabriken i Urumqi i Xinjiang är symptomatisk, eftersom den solidaritet som har uttryckts är geografiskt utbredd, multietnisk, kommer från flera klasser och har flera orsaker. En betydande del av ungdomen bryr sig inte om Xi Jinpings normaliseringsföreskrifter (intensivt arbete, tidiga äktenskap etc.). Transnationella företag oroar sig för att produktionskedjornas stabilitet blir osäker; en rörelse av avveckling är på väg att starta, där Apple (Foxconns huvudkund) är ett exempel. Även om processen är mycket komplicerad kan den komma att breddas.

Xi Jinpings snabba helomvändning, mindre än en månad efter den senaste kommunistiska partikongressen, när det gäller hans särskilt brutala nolltoleranspolitik mot Covid, vittnar om hans oro. Men när pandemin tar fart i Europa och omikron[27] visar sig vara mycket mindre ofarlig än vissa vill få oss att tro,[28] leder en kursändring (på grund av såväl ekonomiska faktorer som socialt motstånd) till lika många problem som den ska lösa. Det är omöjligt att upprätthålla den tidigare hälsopolitiken, men att ändra den verkar farligt på grund av den dåliga vaccinationstäckningen, hälso- och sjukvårdssystemets bräcklighet och dess ojämlika karaktär. Inför den enorma utmaningen beslutade Xi att... träda åt sidan! Det blev upp till var och en, och till de lokala myndigheterna, att hantera situationen så gott de kunde.

Under nedstängningarna och upphävandet av dem driver Xi det kapitalistiska våldet och avvisandet av hälsodemokrati till karikatyrmässiga proportioner. Vissa hittar en ursäkt åt honom: Kinas BNP per capita är för svag för att finansiera en bättre hälsopolitik. Men Kina har resurser att producera det som behövs (landet förser hela världen!) och att snabbt importera det som saknas (vacciner som är effektivare än de egna). Har inte Kina fler miljardärer än något annat land?

Översättning: Göran Källqvist och Martin Fahlgren

Bilaga

Lenin om tsardömets nederlag

Det kan vara intressant att titta lite närmare på hur Lenin såg på rysk–japanska kriget, som startade i februari 1904 och slutade först i september 1905. I artikeln ”Port Arthurs fall”, som publicerades den 1 januari 1905 – dvs efter förlusten av Port Arthur, men långt innan kriget var över – skriver Lenin (i utdrag):

> Den europeiska bourgeoisien har sannerligen skäl till oro. Proletariatet har skäl att jubla. Den katastrof som har drabbat vår dödsfiende innebär inte bara att friheten i Ryssland kommit närmare, den förebådar också ett nytt revolutionärt uppsving för det europeiska proletariatet. ... Det framåtsträvande, progressiva Asien har utdelat ett ohjälpligt slag mot det bakåtsträvande, reaktionära Europa…

[26] Yauheni Kryzhanousky, ”Från rysk auktoritarism till kriget i Ukraina”, AOC, 23 november 2022. Tillgänglig på ESSF (artikel 64922).
[27] Omikron är en variant (mutation) av Covid-viruset. Ö anm.
[28] Den dödar för närvarande mer än 100 människor per dag i Frankrike, utan att räkna långtidssjuka i Covid.

> Aldrig tidigare har ett lands militära organisation haft så stor inverkan på hela dess ekonomiska och kulturella system. Det militära nederlaget kunde därför inte annat än leda till en djup politisk kris. Kriget mellan ett avancerat land och ett efterblivet land spelade återigen, som så ofta i historien, en stor revolutionär roll. Och det klassmedvetna proletariatet, som är en oförsonlig fiende till kriget – denna oundvikliga och oskiljaktiga följd av allt klassvälde i allmänhet – kan inte sluta sina ögon för den revolutionära uppgift som den japanska bourgeoisien genomför genom sin förkrossande seger över det ryska enväldet. Proletariatet är fientligt inställt till varje bourgeoisie och alla yttringar av det borgerliga systemet, men denna fientlighet befriar det inte från plikten att skilja mellan bourgeoisiens historiskt progressiva och reaktionära representanter. Det är därför fullt förståeligt att de mest konsekventa och trogna företrädarna för den revolutionära internationella socialdemokratin, sådana som Jules Guesde i Frankrike och Hyndman i England, otvetydigt har uttryckt sin sympati med Japan, som är på väg att krossa det ryska enväldet. Här i Ryssland har naturligtvis också några socialister visat sig ha förvirrade idéer i denna fråga. *Revolutsionnaja Rossija* tillrättavisade Guesde och Hyndman och sade att en socialist endast kunde vara för ett arbetarnas Japan, ett folkets Japan, och inte för ett borgerligt Japan. Denna tillrättavisning är lika absurd som att klandra en socialist för att han erkänner frihandelsbourgeoisiens progressiva natur jämfört med den protektionistiska bourgeoisien. Guesde och Hyndman försvarade inte den japanska bourgeoisien eller den japanska imperialismen; de påpekade helt korrekt, att i denna konflikt mellan två borgerliga länder hade den ena av dem en historiskt progressiv roll. ”Socialistrevolutionärernas” förvirrade inställning var naturligtvis ett oundvikligt resultat av att vår radikala intelligentsia inte förstod klassperspektivet och den historiska materialismen....
>
> Nej. Den ryska frihetens sak och det ryska (och världens) proletariats kamp för socialismen beror i mycket hög grad på enväldets militära nederlag. Denna sak har i hög grad främjats av det militära nederlag som har satt skräck i hjärtat på alla europeiska väktare av den befintliga ordningen. Det revolutionära proletariatet måste fortsätta sin oavbrutna agitation mot krig, men alltid vara medvetet om att krig är oundvikliga så länge klassväldet existerar. Banala fraser om fred à la Jaurès är inte till någon nytta för den förtryckta klassen, som inte bär ansvaret för ett borgerligt krig mellan två borgerliga nationer, som gör allt den kan för att störta alla bourgeoisier, som känner till folkets enorma lidanden även i tider av ”fredlig” kapitalistisk utsugning. I kampen mot den fria konkurrensen får vi dock inte glömma dess progressiva karaktär i jämförelse med det halvfeodala systemet. I kampen mot varje krig och varje bourgeoisie måste vi i vårt agitationsarbete dra en klar gräns mellan den progressiva bourgeoisien och det feodala enväldet; vi måste erkänna den stora revolutionära roll som det historiska kriget spelar, i vilket den ryska arbetaren är en ofrivillig deltagare.
>
> Det var det ryska enväldet och inte det ryska folket som startade detta koloniala krig, som har förvandlats till ett krig mellan den gamla och den nya borgerliga världen. Det är den enväldiga regimen och inte det ryska folket som har lidit ett ovärdigt nederlag. Det ryska folket har vunnit på enväldets nederlag. Port Arthurs kapitulation är prologen till tsarismens kapitulation. Kriget är ännu långt ifrån slut, men varje steg mot dess fortsättning ökar på ett oerhört sätt oron och missnöjet inom det ryska folket, gör att tidpunkten för ett nytt stort krig närmar sig, folkets krig mot enväldet, proletariatets krig för frihet. Det finns goda skäl till den oro som uppvisas av europeiska bourgeoisiens mest sansade och nyktra del, som helhjärtat skulle sympatisera med liberala eftergifter från det ryska enväldets sida, men som är dödligt rädd för en rysk revolution som prolog till en europeisk revolution. [Hela Lenins artikel: Port Arthurs fall]

Lenin skulle snabbt bli sannspådd – redan den 9 januari (enligt den gamla tideräkningen) bröt det ut demonstrationer som sedan följdes upp av strejker och som utvecklades till en omfattande folklig resning, 1905 års revolution, som skakade tsarismen i grunden, och som blev något av en generalrepetition till resningen 1917.

Stalin om tsardömets nederlag

Lenin såg således det tsaristiska Rysslands nederlag mot Japan som något progressivt. Det skulle senare visa sig att Stalin hade en helt annan syn på detta, när han i sin ”hänvändelse till folket” den 2 september 1945, angående Japans kapitulation i det andra världskriget, gjorde en historisk återblick, där han speciellt dröjde vid det rysk-japanska kriget. Han skrev:

> Japan inledde sin aggression mot vårt land så långt tillbaka som år 1904 under det rysk-japanska kriget. Som bekant drog Japan i februari 1904, medan underhandlingarna mellan Japan och Ryssland ännu pågick, fördel av tsarregeringens svaghet och anföll oväntat och svekfullt den ryska eskadern i Port Arthurområdet i syfte att försätta ett antal ryska *krigsfartyg* ur stridbart skick och därigenom ge sin egen flotta en fördelaktig position. Och Japan försatte faktiskt tre förstklassiga ryska krigsfartyg ur stridbart skick....
>
> Som bekant led Ryssland då nederlag i kriget mot Japan. Japan drog fördel av Tsarrysslands nederlag och tog södra Sachalin från Ryssland samt satte sig fast på Kurilerna, varigenom det för vårt land stängde alla utfarter till oceanen i öster och följaktligen också alla framkomstvägar till hamnarna i sovjetiska Kamtjatka och sovjetiska Tjukotka. Det var tydligt, att Japan ställde som sitt mål att beröva Ryssland hela dess Fjärran Östern. ...
>
> Men de ryska truppernas nederlag 1904 i det rysk-japanska kriget kvarlämnade bittra minnen hos vårt folk. Det var en mörk fläck på vårt land. Vårt folk väntade med tillförsikt på den dag, då Japan skulle lida nederlag och fläcken avtvås. I fyrtio år har vi, den äldre generationen, väntat på denna dag. Och nu har den kommit. I dag har Japan erkänt sitt nederlag och undertecknat en akt om kapitulation utan villkor. (Stalin: *Sovjetunionens stora fosterländska krig*, Moskva 1954, sid 197-8)

Lenins och Stalins uppfattningar om det rysk-japanska kriget är som natt och dag. De är inte ens överens om vem som startade kriget (Lenin utpekar det ”ryska enväldet”, medan Stalin skyller på Japan). Men den viktigaste skillnaden rör hur de ser på kriget som sådant och dess utgång: Lenin behandlade frågan *klassmässigt* och gladde sig åt tsarismens nederlag, vilket han f ö inte var ensam om, för i stort sett alla ryska socialister och även många liberaler hade en liknande inställning. Stalin däremot behandlade frågan klasslöst, på ett chauvinistiskt sätt. För honom var nederlaget en stor olycka, ”en mörk fläck” etc, som måste utplånas.

Lästips (i tidsordning)

Om Kina:

Maurice Meisner: Maos Kina och efteråt (1999). Framväxten av kapitalism tog fart efter det Deng Xiaoping återkommit till makten 1978.

Pierre Rousset: KINA – en ny imperialism uppstår (2021).

William Briggs: John Ross och myten om socialism med kinesiska skrivtecken (2022). Det finns dem anser att Kina är socialistiskt trots de flesta lite större företagen idag ägs av kinesiska eller utländska kapitalister.

Michael Pröbsting: Om omvandlingen av samhällelig egendom under Kinas parti-stat-regim (2024) och Man bör inte kamouflera det imperialistiska Kina som ”socialistiskt” (2025)

Chris Slee: En ny imperialistisk kapitalistisk makt Om en bok som handlar om Kinas utveckling till en imperialistisk stormakt. (2025)

Om Ryssland:

Zbigniew Marcin Kowalewski: Erövringen av Ukraina och den ryska imperialismens historia (2022)

Michael Pröbsting: Rysk imperialism och dess monopol (2022) och ”Imperie-ism” vs en marxistisk analys av imperialismen (2023)

Ilja Budrajtskis: Krig, fascistisering och motstånd: perspektiv på den ryska imperialismen (2024)

Felix Levin: Hotet från rysk imperialism och Putins regim (2025)